

Matviienko O.V.

Doctor of Pedagogical sciences, professor
DDragomanov National Pedagogical University (Ukraine, Kyiv)

FEATURES CHARITY EDUCATION IN PRIMARY SCHOOL CHILDREN

Матвієнко О. В.

доктор педагогічних наук, професор
Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ МИЛОСЕРДЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

The author presents psychological and pedagogical peculiarities of charity upbringing in primary school age pupils. Motive-, emotive-volitional and behavioral spheres of children are described.

Keywords: *charity, psychological and pedagogical peculiarities, upbringing, primary school age pupils, pupils 1–4th classes.*

У статті розкрито психолого-педагогічні особливості виховання милосердя в учнів молодшого шкільного віку; окреслено зміни, що відбуваються в мотиваційній, емоційно-вольовій і поведінковій сферах дітей, що впливають на виховання милосердя у дітей, які навчаються в 1-4 класах.

Ключові слова: *милосердя, виховання, молодший шкільний вік, психолого-педагогічні особливості учнів 1-4х класів.*

Соціально-економічні та політичні трансформації в Україні зумовлюють пошук шляхів підвищення ефективності морального виховання молоді. Адже загострення політичних, економічних суперечностей призвели до зміни життєвих цінностей та ідеалів, що виявляється у прояві лицемірства, цинізму та жорстокості у людських взаєминах.

За таких обставин особливої актуальності набуває проблема виховання в молодого покоління милосердя як моральної якості особистості, в основі якої лежить любов до оточуючих, яка виявляється у доброті, співчутті, співпереживанні, чуйності, турботі, наданні безкорисливої допомоги тим, хто її потребує.

У державних документах – Національній доктрині розвитку освіти в Україні, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р., а також Законах України «Про охорону дитинства», «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Основних орієнтирах виховання учнів 1-11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів України, Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності, Концепції виховання гуманістичних цінностей учнів загальноосвітньої школи – пріоритетними напрямками визначається моральне виховання зростаючої особистості, а відтак і виховання милосердя.

Вікова група дітей 6(7)–10(11) років, які навчаються в 1-4 класах сучасного загальноосвітнього закладу, визначаються в освітніх нормативних документах як молодші

школярі [5, с. 5-8]. Молодший шкільний вік –надзвичайно значущий період у житті людини, в якому яскраво виявляються риси як дошкільного дитинства, так і типові особливості учня ЗНЗ. Зазначений вік багатий прихованими можливостями розвитку, які важливо своєчасно помічати і підтримувати. У цей час закладаються і розвиваються основи багатьох психічних і моральних якостей [11, с. 50; 16], що суттєво залежить від професійної майстерності педагога [7; 9; 10],

У згаданому вище віковому періоді провідною діяльністю стає навчання. Дослідження І.Беха, Л.Божович, Є.Бутузової, Д.Ельконіна, О.Савченко, Є.Шовкомуд та ін. свідчать, що з навчальною діяльністю молодшого школяра пов'язаний новий стан дитини в суспільстві, оскільки розширюється коло її соціальних контактів, виникають нові потреби, що зумовлені подальшим поглибленням взаємовідносин з оточуючими людьми. В учня молодшого шкільного віку з'являються нові обов'язки, спричинені навчальною діяльністю, від якості їх виконання залежать місце молодшого школяра серед оточуючих людей, його відносини з ними.

На цьому віковому етапі в дитини формується ядро особистості (її моральний стрижень, уявлення про себе та про інших), досвід моральної поведінки. Молодший школяр вчиться не лише виконувати вимоги дорослих, дитячого колективу, а й бере участь у житті класу, виборі доручень, справи, яка йому до душі. В учнів 1-4 класів формуються стійкі стереотипи моральної поведінки і діяльності [3, с. 136-137].

У молодшому шкільному віці відбувається інтенсивний розвиток другої сигнальної системи мовлення в аналізі й синтезі вражень від зовнішнього світу, утворення тимчасових нервових зв'язків, вироблення нових дій і операцій [1, с. 81- 82].

Основними потребами дитини зазначеної вікової групи є спілкування з людьми, емоційний контакт; здатність до оцінки своїх дій і вчинків, виявлення власних позицій у ставленні до інших, світу. Учителю для учнів 1-4-х класів є моральним взірцем і прикладом для наслідування. «Першокласники орієнтуються на норми поведінки і цінності вчителя більше, ніж на думку ровесників» [3, с. 137].

Характеризуючи особливості молодшого шкільного віку, Н.Дементьєва [4] доводить, що цей період передбачає формування високих форм почуттів інтелектуальних, естетичних, етичних. Емоційні стани поступово стають об'єктом пізнання та самопізнання учнів молодшого шкільного віку. На цій основі в них розвивається здатність до емпатії та емоційної рефлексії. Однак здатність до диференціації емоційних станів і переживань є розвиненою в різній мірі.

Ми пристаємо до думки О.Савченко [12], яка виділяє в молодшому шкільному віці два мікроперіоди – 1–2-і та 3–4-і класи, – пояснюючи це близькістю першого з них до старшого дошкільного віку з ігровою мотивацією, що переважає, адаптацією до нових умов, потребою в підтримці дорослих і наближеністю другого до молодшого підліткового віку з притаманними йому труднощами росту, переживаннями кризи.

Аналіз досліджень І. Беха [2, с. 678], В. Шутової [15] дозволяє стверджувати, що учні шестирічного віку характеризуються імпульсивністю, активністю, підвищеною чуттєвістю, емоційністю. «Формування гуманних почуттів у дітей шестирічного віку випереджає знання ними норм гуманної поведінки» [10, с. 77]. Однак «...підвищена емоційна збудливість, мізерний соціально-гуманний досвід не дозволяють шестирічним школярам бути стриманими, поступливими, уважними та турботливими стосовно оточуючих» [15, с. 70].

У ставленні до вчителя учні 1-х класів демонструють «демократичність», невимушеність поведінки, невміння керувати своїми діями згідно з правилами шкільного життя. Загалом діти шестирічного віку усвідомлюють соціальні очікування й орієнтуються на належну поведінку, гарні вчинки. Однак школяр у цей період ще не сприймає еталонів поведінки як соціальну необхідність, не усвідомлює повною мірою їх соціальної значущості [2, с. 679].

В учнів другого року навчання відбувається поступове розширення уявлень про

моральні цінності та моральні вчинки, що дозволяє їм визначити мотиви моральної поведінки і дати обґрунтовану оцінку вчинкові іншої людини. Уперше дитина свідомо оцінює різницю між власною поведінкою й такою, що є доречною в тій чи іншій ситуації [3, с. 138].

У вчинках школярів наприкінці другого року навчання вже простежується власна позиція у ставленні. До того, що їх оточує. Розвиваються і змінюються внутрішні етичні регулятори, формуються моральні мотиви поведінки; розвивається здатність співпереживати, співчувати, а отже, і співпрацювати з дорослими й однолітками, тоді як у третьокласників можна спостерігати формування теоретичного мислення, що знаходить відповідне вираження і в рівні сформованості в дітей особистісних моральних якостей, першооснов багатьох моральних понять: доброти (гуманності), людяності, милосердя, чуйності, співчуття, чесності, справедливості, терпіння тощо. На третьому році навчання учнів у ЗНЗ особистість вчителя стає менш значущою, хоча педагог залишається для них авторитетом, а його думка важливою, проте вже простежується зростання ролі однолітків у житті молодших школярів, зв'язки з якими стають більш міцними та диференційованими. Діти активно взаємодіють у навчальній і позанавчальній роботі, за необхідності вибирають однокласника для спільної роботи, мотивуючи самостійний вибір певними моральними якостями інших людей [3, с. 141].

Четвертокласники володіють прийомами та навичками ефективного міжособистісного спілкування з ровесниками, уміють налагоджувати дружні стосунки, виявляють готовність до колективних форм діяльності, здатність до дружби.

У сфері поведінкової саморегуляції молодший школяр доволно керує поведінкою і природною руховою активністю: стримує невимушені емоції та бажання, виявляє здатність до відповідальної поведінки, здійснює моральне керування поведінкою, намагається бути активним і незалежним.

У четвертокласників ціннісне ставлення до іншої людини виявляється в активній життєвій позиції. Це положення зумовлене тим, що ступінь розвитку соціальної активності дітей пов'язаний із певним рівнем розвитку їхньої свідомості й самосвідомості [3, с. 679]. У десятирічному віці відбувається якісний стрибок у системі стосунків, у ставленні учнів до інших людей [14, с. 49].

Молодший шкільний вік є сенситивним для виховання милосердя, оскільки дитина вступає у фазу операційного розвитку інтелекту. Початок його ознаменовано процесом децентрації, завдяки якому учень навчається брати до уваги точки зору інших людей, переборювати тенденцію щодо ототожнення своєї позиції з реальним станом речей (Ж. Піаже).

Учні молодшого шкільного віку виявляють інтерес до змісту моральних правил поведінки [15, с. 71; 7; 8; 13], вони є чутливими та сприятливими до впливу середовища, що оточує; багато в чому поведінка дітей цього віку визначається наслідуванням [6, с. 150].

Дослідження Я. Коломинського, В. Крутецького та ін. доводять, що нові соціальні відносини в які вступає учень, відбиваються й на його моральному розвитку. Молодший школяр з інтересом сприймає ті високі вимоги, що висувуються до нього вдома й у загальноосвітньому навчальному закладі, намагається заробити авторитет у дорослих і однолітків, стверджуючись у новій позиції.

Отже, зміни, що відбуваються в мотиваційній, емоційно-вольовій і поведінковій сферах дітей, що навчаються в 1–4 кл., створюють передумови для виховання в них милосердя.

Література:

1. Антропова М.В. Гигиена детей и подростков: учебник / Мета Васильевна Антропова. – М.: Медицина, 1977. – 355 с.

2. Бех І.Д. Виховання особистості: [підручник] / Іван Дмитрович Бех. – К.: Либідь, 2008. – 848 с.
3. Бех І.Д. Виховання особистості: у 2 кн. – Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади / Іван Дмитрович Бех. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
4. Дементьева И.Ф. Социальная адаптация детей-сирот: Проблемы и перспективы в условиях рынка / И.Ф. Дементьева. // Социологическое исследование. – 1992. – № 10. – С.62-70.
5. Закон України «Про загальну середню освіту» // Освіта України: – 1999. – № 5. – С. 5-8.
6. Крутецкий В.А. Психология обучения и воспитания школьников / Вадим Андреевич Крутецкий. – М.: Просвещение, 1976. – 303 с.
7. Матвієнко О.В. Моральне виховання молодших школярів у позаурочній та позашкільній діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед.наук : спец. 13.00.01 –Теорія і історія педагогіки / О.В.Матвієнко. – К., 2007. – 17 с.
8. Матвієнко О.В. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до виховної діяльності / О.В.Матвієнко. – Івано-Фр. : НАІР, 2015. – 276 с.
9. Петько Л.В. Педагогічні та виховні ідеї В.О.Сухомлинського у формуванні професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища в умовах університету / Л.В.Петько // Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є.І.Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2015. – № 3. – С. 181–187. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8407>
10. Петько Л.В. Професійна підготовка вчителів початкової освіти та формування професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища в умовах університету / Л.В. Петько // Інноваційні технології в організації виховної роботи у початковій школі: Тр. Всеукр. наук.-практ. семінару (10 лютого 2016 р.), Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. – Умань : ФОП Жовтий, 2016. – С.72–76. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/9456>
11. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти: [посібник для вчителів і методистів початкового навчання] / Олександра Яківна Савченко – К.: Богдана А.М.М., 2009. – 226 с.
12. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: підручник [для студентів педагогічних факультетів]. / Олександра Яківна Савченко – К.: Абрис, 1997. – 416 с.
13. Тернопільська В.І. До питання виховання учнів молодшого шкільного віку / В.І.Тернопільська // Молода наука України. Перспективи та пріоритети розвитку. – 2014. – С. 109-112.
14. Третяк О.П. Виховання ціннісного ставлення до людини у молодших школярів у навчально-виховному процесі : дис ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Третяк Ольга Петрівна. – Київ, 2014. – 209 с.
15. Шутова В.А. Педагогические условия воспитания милосердия у детей младшего школьного возраста: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Шутова Виктория Александровна. – Смоленск, 1999. – 189 с.
16. Matviienko Olena. Theoretical Basics of Preparation of Teachers to Pedagogical Interaction with Children of Various Age / Olena Matviienko // Intellectual Archive. – 2014. – Volume 5. – No. 5 (September). – Toronto : Shiny Word Corp., Canada. – PP. 105–117. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/10511>